

Posudek na diplomovou práci Kristýny Kavákové

*Poruchy příjmu potravy z genderové perspektivy:
nemoc, či součást života?*

Práce Kristýny Kavákové je motivovaná postřehem velké patologizace a zploštění obecného diskurzu o fenoménu, pro který, jak sama diplomandka s politováním konstatuje, neexistuje jiný název než „poruchy příjmu potravy“. Ambice práce je nabídnout přímo perspektivu osob, které se potýkají s diagnózou PPP. Otázky, které si práce se zaměřují na dopad stigmatizujícího označení „poruchy příjmu potravy“ na vztah žen k sobě samým i k vlastnímu tělu. Diplomandka se také ptá, jaké (a zda) alternativní významy a interpretace tohoto fenoménu nabízejí samy ženy, které jsou diagnostikovány jako osoby, které „trpí“ PPP.

Co se týče teoreticko-metodologického zařazení práce:

Teoretický úvod práce představuje tematiku v dostatečném záběru, autorka zasazuje svou diskuzi do teoretických pohledů, které zdůrazňují silící roli medicínského diskurzu a jeho „uchopení“ lidského těla. Přičemž fenomény obezity, i PPP, které leží na pomyslném kontrastním pólu, interpretuje autorka na základě převážně foucaultovských tezí jako odpověď, či důsledek intenzivních disciplinačních technik a mechanismů. Odkazuje se také na recentní teze o „moralitě zdraví“, kdy se požadavek na (péči o) zdraví, zdravý životní styl a péče o sobě stávají novými požadavky na morální pozici jedinců. To autorku vede k otázce, zda i tzv. PPP nejsou (spolu)produktem těchto diskurzů a jejich genderové povahy (str. 12; feminizace nemoci), i proto se v rozhovorech zaměřuje na alternativní způsoby, skrze které se ženy snaží najít udržitelnější vztah k vlastnímu tělu a sama sobě.

Při konceptualizaci „poruch potravy“ jako sociálně konstruovaných a genderově podmíněných fenoménů se Kristýna Kaváková opírá o převážně o práce feministických autorek jako Susan Bordo, Sandra Bartky a Naomi Wolf, které přenesly Foucaultovy teze o poslušném těle jakožto disciplinačních strategií moderní společnosti konkrétně do vztahu s kulturními konstrukty femininity. Tento pohled ale doplňuje o kritické práce, které zdůrazňují aktérskou rovinu a sebepojímání žen jakožto aktivních akterek. Tyto „starší“ feministické práce spojuje s konceptualizacemi rodu jakožto performativně vytvářeného (Butler) na půdorysu doxických ideologií (Bourdieu). Jako vedoucí práce musím poznamenat, že podoba teoretického úvodu doznala v průběhu psaní dramatických proměn, a diplomandce se podařilo oprostít se od příliš generalizujících soudů, ahistorických závěrů a pouze popisného „převyprávění“ jednotlivých tezí. V konečné podobě se jedná o esej, která je argumentačně provázaná logickým argumentem. Podle názvů kapitol by se sice mohlo zdát, že kapitola 2.5. Odlišnost zakotvená v těle by měla předcházet kapitole 2.2., ale text samotný logicky navazuje.

K analýze:

Autorka využila metodu polo-strukturovaných rozhovorů, které strukturovaly 4 hlavní výzkumné otázky (str. 45-6; předpokládám, že je autorka sama představí, proto zde necituji). Přípravě scénáře samotného rozhovoru i formulaci otázek jsme věnovaly relativně dlouhý čas, který byl potřeba k tomu, aby kladené otázky byly otevřené a neobsahovaly hodnotící soudy, resp. předpoklady. Získaný materiál je zpracován pomocí kódování. Jednotlivé kapitoly ale nejsou vždy členěny podle těchto kategorií, někde autorka volí cestu spíše tematického členění (např. 3.6. „každodenní situace...“). Ocenila bych, kdyby kategorie a kódy, které autorka získává z analyzovaného materiálu byly v samotném zpracování explicitněji popsány a rozpracovány analytickým komentářem.

Vytváření genderové subjektivity: přestože v teoretickém úvodu se autorka snaží o propojení starších feministických konceptů „poslušného“ těla s recentnější konceptualizací Judith Butler, ve vlastní analýze toto hledisko zůstává spíše na implicitní úrovni. Otázkou do diskuze by tedy mohlo být, jakým způsobem ženy performativně vytvářejí svou genderovou subjektivitu skrze praktiky sebe-disciplinace?

Práce Kristýny Kaválové přináší alternativní pohled hlavně na vztah žen „s PPP“ k nim samým. Jak autorka velmi přesvědčivě ukazuje, sebeprožívání žen se velmi výrazně liší od mainstreamově předávaného pohledu pasivních obětí nezvládnutelných a sebe-sžíravých neuróz. Jak práce ukazuje, velká část z nich svou situaci nejenom „racionalizuje“, ale uvědomuje si rozpor svého chování a své snahy o sebe pečovat. To jsou momenty, které na práci a jejích výsledcích hodnotím jako nejcennější a nejzajímavější. To jsou také ty části, které by stálo za to v práci upřednostnit a věnovat jim více kritické/analytické pozornosti, neboť nabízejí jednak nové pohledy na PPP, ale také protirečící strategiím patologizace samotných žen, a v neposlední řadě nabízejí vhled do fungování genderového řádu. Podobně zajímavé jsou pasáže, kde autorka popisuje ambivalentní reakce okolí, které nejdříve ženy v disciplinační péči o sobe podporuje a hodnotí jejich úsilí o „dokonalost“ jako výraz schopnosti se o sebe postarat, být správnou a krásnou ženou, ale jen do okamžiku, kdy se najednou ze správné sebe-péče stává něco „patologického“, něco, co odkazuje na tzv. duševní poruchu a femininitu patologickou. A v neposlední řadě bych ráda z práce „vytáhla“ pasáže o sebe-podpurné skupině žen, které se ve většině případů rozhodly nehledat „odbornou péči“ a spoléhají se na vzájemnou podporu a pomoc. Je škoda, že v práci samotné nejsou tyto momenty (či momenty jiné) více akcentovány samotnou autorkou. Toto se týká i samotného analytického komentáře k poznatkům získaných z rozhovorů, kdyby si diplomantka dovolila větší odstup od materiálu, dobrala by se možná překvapivějších a zajímavějších závěrů.

Jako inspiraci do dalšího zpracovávání materiálu si ještě dovoluji upozornit na momenty, kdy ve výpovědích žen zaznívá imperativní povinné zdatnosti/způsobivosti: tam, kde se ženy snaží odpovědět na interpelaci ideologie normality (ability), ony přece nejsou žádné psychicky narušené mešuge...” Tady se nabízí prostor k intersekcionalní interpretaci a analýze.

Jako vedoucí práce se take vyjádřím k průběhu naší spolupráce. Diplomandka patřila k mých nejspolehlivěji a nejpečlivěji pracujícím studentkám. O tom koneckonců svědčí i to, že zakončuje studium již po dvou letech. Kristýna pravidelně zapracovávala moje připomínky a vylepšovala drafty práce. Zde si dovoluji jednu spíše pedagogickou poznámku. Domnívám se, že nakonec právě rychlost přepracování konečné podoby práce a snaha pracovat co nejrychleji vzala diplomandce volnost a odvalu představit si např. jiné členění, jinou kategorizaci materiálu a také závěry, které by nabízely abstraktnější uchopení analyzovaného materiálu. Mohu-li si tedy dovolit doporučení pro další intelektuální a kreativní práci, pak by to bylo, aby si autorka dopřála čas na usazení, na promyšlení a na překvapení sama sebe. Na druhou stranu, diplomandka se během práce na tomto projektu prokázala schopnost vzdát se svých dopředu formulovaných pohledů a tezí, a –to je snad důležitější—tyto před-teze si uvědomovat.

Práci bez váhání doporučuji k obhajobě. Moje hodnocení práce se pohybuje mezi výborně a velmi dobře. Výborné hodnocení zohledňuje pokrok autarky v akademické práci a kvalitu její práce na projektu, jako velmi dobré hodnotím analytické závěry a schopnost výzkumný materiál kategorizovat. Věřím ale, že diplomandka během obhajoby doplní a odpoví na mé kritické připomínky.

Ve Vídni, 18.10. 2011

Kateřina Kolářová

